

Hoe groot is de transactiesector?

Het totaal aantal werknemers dat zich bezighoudt met het tot stand brengen en afwickelen van markttransacties omvat 29 procent van de totale werkgelegenheid. De gemiddelde handelaar is autochtoon, laag geschoold en voornamelijk werkzaam in de Randstad.

H.P. van Dalen en A.P. van Vuuren*

Een geliefd onderwerp in de economische wetenschap is het principe van comparatieve voordelen en de mogelijke welvaartswinsten die hiermee bereikt kunnen worden. Er is echter weinig empirische onderzoek verricht over hoe handel tot stand komt en wat een

literatuur is er dan ook een tweetal groepen te onderscheiden. De eerste groep – institutionele economen – hanteert een zeer breed begrip, namelijk de kosten van het creëren en handhaven van eigendomsrechten. De tweede groep – neoklassieke economen – gebruikt een enger begrip: de kosten die resulteren uit de overdracht van eigendomsrechten, waarbij markttransacties de meeste aandacht krijgen¹. Het grootste probleem met het gebruik van de brede definitie is dat feitelijk alle kosten als transactiekosten gezien kunnen worden.

Wij sluiten ons aan bij de engere definitie van transactiekosten, waarbij wij in het achterhoofd houden dat dit slechts de ondergrens is van het ware niveau van transactiekosten. Om een schatting te maken van de omvang van de transactiesector, hanteren wij, in tegenstelling tot de standaard bedrijfsindeling, geen categoriale maar een functionele indeling. Ieder bedrijf of organisatie in de Nederlandse economie houdt zich bezig met zowel het transformatie- als het transactieproces en het grootste probleem is om transactie- en transformatietaken te scheiden. Voor een deel sluit deze meetexercitie aan bij het werk van Wallis en North, die de omvang van de Amerikaanse transactiesector hebben gemeten²:

- het transactieproces wordt naar onze definitie onderverdeeld in een vijftal taken;
- pure handel zoals inkoop- en verkoopactiviteiten;
- aanvullende handelsactiviteiten, zoals afrekenen;
- handel in ideeën en informatie, zoals voorlichting en consultancy;
- toezicht op en bewaking van eigendomsrechten;
- transport en distributie.

Meting

Door voor alle beroepen in Nederland na te gaan of er één of meer transactietaken worden uitgevoerd, proberen wij een beeld te schetsen van de omvang van de transactiesector. Tabel 1 geeft een overzicht van de uitkomsten van deze rekenexercitie. Het aantal werknemers dat deel uitmaakt van de transactiesector bedraagt 1,8 miljoen, ofwel 29 procent van de totale werkgelegenheid. De grootste groep transactiewerknemers zijn de pure handelaren, de werknemers die inkoop- en verkoopactiviteiten stimuleren en uitvoeren. Zoals te zien in tabel 1 worden lagere percentages verkregen indien de transactiesector wordt uitgedrukt in de totale werkgelegenheid of in de waarde van het jaarloon.

Een belangrijke vraag is of internationaal georiënteerde bedrijven een andere combinatie van handeltaken gebruiken dan binnenlands georiënteerde bedrijven. Wij definiëren een internationaal bedrijf als een

Tabel 1. De Nederlandse transactiesector, 1997

	werkgelegenheid in personen		werkgelegenheid in gewerkte uren (incl. overwerk)		waarde van loon van personen werkzaam	
	x 1000	% van totaal	miljoenen uren	% van totaal	miljoenen €	% van totaal
transactietaken						
pure handel	776	12,8	1108	11,4	14.575	11,5
aanvullende handel	335	5,5	373	3,8	3624	2,9
handel in ideeën en informatie	177	2,9	286	3,0	5660	4,5
toezicht	126	2,1	209	2,2	2846	2,2
transport en distributie	336	5,5	511	5,3	6413	4,8
totaal^a	1750	28,8	2683	27,6	32.028	25,7

a. Het totaal is niet noodzakelijk gelijk aan het totaal van de onderverdelingen omdat werknemers met verschillende taken tot verschillende categorieën kunnen behoren.

land spendeert aan transactiekosten. Zeker voor een handelsland als Nederland wekt deze lacune enige bevreemding.

In dit artikel doen wij een eerste poging om de hoogte van de totale Nederlandse transactiekosten te bepalen. Wij doen dit door bestaande data over de Nederlandse beroepsbevolking te herschikken in termen van typische transactietaken. De centrale vraag luidt derhalve: wat is de omvang van de Nederlandse transactiesector en hoe kunnen we de typische transactiewerknemer karakteriseren?

Definities

Er bestaat onenigheid over het exacte begrip transactiekosten. Een harde definitie bestaat niet en in de

* De auteurs zijn respectievelijk verbonden aan het OCFEB van de Erasmus Universiteit Rotterdam en het NIDI te Den Haag, en aan de capaciteitsgroep algemene economie van de Erasmus Universiteit. vuuren@tinbergen.nl

1. Zie voor dit onderscheid: D.W. Allen, Transaction costs, in: *Encyclopedia of Law and Economics*, Edward Elgar, 2000, blz. 893-926.
2. Zie J.Wallis en D.C. North, Measuring the transaction sector in the American economy 1870-1970, in: S.L. Engerman en R.E. Gallman (red.), *Long-term factors in American economic growth*, Chicago, 1986, blz. 95-161.
3. A.K. Dixit, *Trade expansion and contract enforcement*, working paper, Princeton University, NJ, 2003.

	totale werkgelegenheid	pure handel	aanvullende handel	ideeën en informatie	toezicht	transport en distributie
Amsterdam	7,4	8,5	10,5	17,4	9,5	3,6
Rotterdam	4,5	3,5	4,0	5,4	6,0	3,7
Den Haag	4,3	3,7	3,9	6,4	4,2	9,7

Bron: Van Dalen en Van Vuuren, 2003.

Tabel 2. Geografische indeling van de Nederlandse transactiesector, als percentage van totaal, 1997

bedrijf dat voor meer dan vijftig procent van haar omzet afhankelijk is van export. Het meest opvallende kenmerk van deze bedrijven is dat zij buitensporig veel toezichthoudend personeel in dienst hebben. Een dergelijke uitkomst is in overeenstemming de economische theorie, aangezien het handelen over grotere afstanden een moreel gevaar met zich mee brengt³.

De transactiewerknemer

Na het meten van de omvang van de transactiesector, bekijken wij de typische eigenschappen van een transactiewerknemer. Onze empirische analyses geven aan dat er nogal wat verschillen zijn tussen een transactiewerknemer en een werknemer die niet tot deze sector behoort. Omwille van beknoptheid beperken wij onze aandacht tot een drietal aspecten, namelijk opleiding, etniciteit en geografische spreiding. De keuze is gemaakt op basis van het relatieve belang van deze aspecten in het statistische model, het economische beleid (opleiding) en de geschiedenis (eticiteit en geografische spreiding).

Opleiding

Met als uitzondering de werknemers in de handel in ideeën en informatie, zijn werknemers in de transactiesector lager opgeleid dan werknemers die daar niet toe behoren. Dit werpt een bijzonder licht op de vele pleidooien om de kenniseconomie te stimuleren via impulsen in het hoger onderwijs. Nu is deze uitkomst wellicht niet zo verrassend als zij lijkt, aangezien handel voornamelijk kennis betreft die in de praktijk wordt opgedaan. Een eveneens weinig verrassende, maar niettemin vermeldenswaardige conclusie is dat werknemers met een economische specialisatie gemiddeld vaker doorstromen in pure handelsberoepen dan werknemers die deze specialisatie niet bezitten.

Etniciteit

Handel was in Nederland voor lange tijd een beroep dat relatief vaak door immigranten werd vervuld. Immigranten zijn immers in het bezit van specifieke kennis van een product of dienst en van een sociaal netwerk in hun geboorteland. Door hun contacten kunnen zij als een betrouwbare tussenpersoon fungeren tussen hun moederland en het land van bestemming. Dat is in het heden echter anders: alloch-tonen komen minder vaak voor in de 'handel' dan autochtone Nederlanders.

Geografische spreiding

Tot slot bekijken wij de geografische clustering van transactieactiviteiten. Voor een deel valt die clustering

te verwachten aangezien transactie- en transformatieactiviteiten grotendeels samengaan en het is een gegeven dat bedrijven zich bij voorkeur in agglomeraties vestigen⁴. Dit betekent automatisch dat een stad of regio met een relatief grote transactie-sector ondoelmatig is, omdat dezelfde productie wordt verricht met hogere transactiekosten. De praktijk leert echter dat een aantal multinationals in voornamelijk Amsterdam de financierings- en handelsactiviteiten vestigt, terwijl de productie verspreid over het land plaatsvindt. Daarnaast is een groot deel van de functies in een internationale havenstad als Rotterdam gericht op activiteiten die niet alleen de stads- maar zelfs de landsgrenzen overschrijden. Een vergelijking tussen steden op basis van welvaartsbijdragen is daarom zeer lastig en wij zullen ons in dit stuk beperken tot een beschrijving van de relatieve omvang van de transactiesector in de belangrijkste steden van Nederland.

Tabel 2 geeft een overzicht van de geografische spreiding van de transactiesector opgedeeld naar de drie grootste steden van Nederland. De eerste kolom van de tabel geeft het aandeel in de totale werkgelegenheid van deze steden weer. De daarop volgende kolommen beschrijven de percentages in de werkgelegenheid van een bepaalde handelsactiviteit. De meest opvallende bevinding is dat oude havensteden als Amsterdam en Rotterdam bijzonder weinig werknemers in distributieactiviteiten aantrekken. Amsterdam is daarentegen hét centrum voor de handel in ideeën en informatie. Een aanvullende bevinding is het feit dat Rotterdam niet uitblinkt in het aantrekken van pure handelslieden.

Conclusies

De transactiesector is allerminst een verwaarloosbare grootheid. Zoals gesteld in de inleiding vormen transactiekosten een belemmering voor de mogelijkheid om comparatieve voordelen te benutten. In dat opzicht zijn onze resultaten weinig bemoedigend, maar om een gedegen uitspraak te kunnen doen, dienen we een vergelijking met andere landen te maken. Dit is een agendapunt voor toekomstig onderzoek. Een ander vraagstuk is of Nederland zich zou moeten toeleggen op de verdere ontwikkeling van de transactiesector. Op deze vraag kunnen we een duidelijker – in dit geval ontkenkend – antwoord geven, omdat deze sector slechts in geringe mate hooggekwalificeerd personeel te werk stelt. In dat opzicht is Rotterdam het meest extreme voorbeeld.

Harry van Dalen en Aico van Vuuren

Voor meer informatie wordt verwezen naar de uitgebreide studie: H.P. van Dalen en A.P. van Vuuren, *Greasing the wheels of trade*, discussion paper, Tinbergen Institute, Rotterdam, 2003.

4. F. van Oort, Innovation and agglomeration economies in the Netherlands, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, jrg. 93, 2002, blz. 344-360.